

Dva jubilara u Gradišću – o Mati Meršiću Miloradiću i Ignacu Horvatu

ROBERT HAJSZAN

Panonski inštitut/Pannonisches Institut/Panonski institut, Kirchenplatz 2,
A 7536 Güttenbach/Pinkovac, office@paninstitut.com

Mate Meršić Miloradić i Ignac Horvat najistaknutiji su predstavnici gradišćanskohrvatske manjine 20. stoljeća, do 1921. godine u Mađarskoj, a potom u Austriji. I jedan i drugi bili su uz svoje publicističko djelovanje itekako angažirani na svim važnim područjima dnevnoga života gradišćanskih Hrvata. Bilo bi željno i potrebno za našu naodnosnu zajednicu u Gradišću da bi se ponovno pojavila dvojica kulturnih djelatnika među gradišćanskim Hrvatima kao što su bili i Mate Meršić Miloradić i Ignac Horvat!

Ključne besede: Mate Meršić Miloradić, Ignac Horvat, gradišćanski Hrvati, kulturna zgodovina, literatura

Mate Meršić Miloradić and Ignac Horvat are the most prominent representatives of the Burgenland Croatian minority of the 20th century, until 1921 in Hungary, and later in Austria. Alongside their journalistic activities, both were highly engaged in all important areas of for Burgenland Croats. It would be desirable and indeed necessary for our national community in Burgenland to once again have two cultural figures among Burgenland Croats, similar to Mate Meršić Miloradić and Ignac Horvat.

Keywords: Mate Meršić Miloradić, Ignac Horvat, Burgenland Croats, cultural history, literature

Uvod

Mate Meršić Miloradić i Ignac Horvat, najplemenitiji literati gradišćanskih Hrvata, do dan danas su nenadmašeni predstavnici gradišćanskohrvatske književnosti. Oni su i po opsegu objelodanjivanja svojih djela i po estetskoj vrijednosti pisanja najistaknutiji književnici hrvatske manjinske autonomne grupe u Gradišću.

O Mati Meršiću Miloradiću i Ignacu Horvatu

U svojem sam eseju *Hrvatska dijaspora u Gradišću* (Hajszan 2025), pred kratkim je brošura ugledala svjetlo dana, predstavio i jednoga i drugoga našega literata. Ovi najplemenitiji gradišćanskohrvatski svećenici i pisci 20. stoljeća plijenili su pažnju širinom svojih preokupacija i do dan danas su nenatkriljeni u literarnoj sceni među gradišćanskim Hrvatima.

Početak 20. stoljeća predstavlja prekretnicu u gradišćansko-hrvatskoj književnosti, jer se tada na književnoj sceni pojavio pjesnik Mate Mersich Miloradić, koji je dugotrajno pisano stvaralaštvo (od 16. stoljeća nadalje) u gradišćanskih Hrvata obogatio estetskim vrijednostima i tako ga uzdigao do pjesništva. Unio je novi sjaj i snagu u stih, oživio mu ritam, obogatio ga metaforama i protkanošću sjajne melodije. Njegova književna ostvarenja mogu se mjeriti s djelima „susjednih« autora i pisaca koji su objavljivali u njegovo vrijeme, odnosno s književnicima njemačkog, mađarskog, slovačkog ili slovenskog podrijetla. Lirska djela Mate Mersicha Miloradića mogu se, naravno, svrstati i u pjesništvo hrvatske lirike u staroj domovini; drugim riječima, najveći i najpoznatiji gradišćansko-hrvatski književnik pripada književnoj epohi Hrvatska moderna. Konačno, Mate Meršić Miloradić nije bio samo pjesnik, već i matematičar, fizičar i astronom, koji je o tim temama napisao i objavio mnoge članke na više jezika. Rođen je 1850. godine u Frakanavi, a preminuo je 1928. u Hrvatskoj Kemlji (Horvátkimle/Hrvatska Kemlja) nakon gotovo pedesetak godina službovanja; ondje je i pokopan.

No, veoma opširno i iscrpljivo ga je predstavio Nikola Benčić, doajen gradišćanskih Hrvata. Između ostalog piše bard gradišćansko-hrvatske manjine u Austriji o najistaknutijem našem pjesniku:

Mate Meršić Miloradić je živio u jednom prelomnom vrimenu. Rodio se je kratko po euforičnoj ugarskoj revoluciji 1848., u koj su si frakanavski (Frakanava mjesto u srednjem Gradišću) ditići umazali krivično ruke krvlju hrvatskih krajišnikov Jelačićeve vojske. Potom su Frakanavci dostali nadimak Tukavci i naložena im je teška pokora i kaštiga cesarskoga pravosuđa, a farnik Zeichmann je bio u domaćem arestu. Nerazumljivo bi bilo – akoprem nimamo nikakovoga dokaza u Meršićevom djelu – da Miloradić ne bi bio znao zato. Povijesno su to ljeta teškoga Bachovoga apsolutizma, gospodarstvenoga siromaštva o čemu se većkrat spomene Miloradić u svoji pjesma. Školovanje mu spade u popušćanje strogoga vladanja i izvojevane ravnopravnosti Ugrov s Austronimci u Nagodbi 1867. ljeta. (Benčić 2025: 10):

Kad smo u Vel. Borištofu uređjivali prvi broj Naših Novin, doleti nam hitro, na nikakov zahićen papirac napišeni, ova glasna-krasna budnica. Pak ča je karakteristično za one čase – ne na prvom mestu smo dali ovu budnicu, nego odzad med Glasih – kako tiho, pomuče smo se ufali zbudit, stajat!

O Hrvati, narod mali
 Stanmo gori, dost smo spali!
 Prestat mora dugi san,
 Zora puca, bit će dan!
 Novo leto, nove muke!
 Dane su nam dvoje ruke;
 Branmo se na vsaku stran,
 Zora puca, bit će dan !
 Ki, nam tlaču Veru svetu,
 čedu čut va novom letu:

»Kršćenik sam, ne pogan!«
Zora puca, bit će dan!
Ki nam tlaču Dom naš sveti,
ćedu čut va novom leti:
Zora puca, bit će dan!
Ki nam tlaču Rod naš sveti,
ćedu čut va novom leti:
»Svoj svojemu bud podan!«
Zora puca, bit će dan!
Sveta vera, Dom, Rod mili!
Va tom letu Bog udili,
Da Vam čuva vsaki stan, -
Zora puca, bit će dan!

Na samom kraju mog izlaganja o Miloradiću pročitat ću vam pjesmu *Bog i Hrvati* koja je i intonirana! Zaistinu veličanstven hvalospiv za nas siromašne Hrvate. Želja biše Miloradića, da bi pri svih svetačnih prilikah ovu himnu jačili:

Bog i Hrvati

Bože, ki si na višini,
Ki narodom živit daš,
Vsega svita kralj jedini,
Kralj, Otac, Branitelj naš!
Ta hrvatski narod mali
Rad bi živit, rast i cvast!
Dugo su ga Turki klali
Ti mu nisi dal propast!

Smrt na kolcu, ne na križu...
Ti si gledal grozni čin ...
Ruke s groba k Tebi dižu
Oci, majke, kćer i sin!
Za toliku bol i ranu
Za toliki strah i big,
Za toliku krv proljanu,
Plaću prosi mučenik!
Ne to prosi, da na druge
Sebe stavi kot tiran;
Neg da lanci i veruge
Padnu vsim na vsaku stran!
Da nek same dobre ljude
Hrani širom Božji svit,
A Hrvatu radost bude
Med dobrimi dobar bit!

Da od boja, kuge, glada
čuvaš svit i vsaki kut;

Da na zemlji zmožno vlada
Sloboda uz mar i trud!
Da Te slavi muž i žena,
Oci, majke, vsi okrug,
Od kolena do kolena
Sin i kćer i daljni vnuk!

Hrvat sam

Hrvat su moj otac
I Hrvatica mat,
A ja sam njeva krv
I verni sin: Hrvat!
Kroz mnoge veke, oj!
Je moj hrvatski rod
Pod turskim krvnikom
Toči I krvavi pot ! .
Kot lastavice ptić
I kot ovčice vuk
Napal je nas krvnik,
Posel hrvatski jug.

Ono što sam gore izrazio o Mati Mersichu Miloradiću i njegovom pjesništvu vrijedi i za svećenika i književnika Ignaca Horvata, utemeljitelja suvremene burgenlandsko-hrvatske prozne književnosti. Uzimajući u obzir najvažnije prekretnice u povijesnom, društvenom i kulturnom razvoju Gradišćanskih Hrvata prije i poslije Drugog svjetskog rata, može se prepoznati da je svećenik i književnik Ignac Horvat bio u središtu mnogih povijesnih, kulturnih, religijskih, književnih, ali i političkih zbivanja.

Rođen je u Malom Borištofu 1. veljače 1895. godine, u vremenu kada su se njegovi prethodnici i uzori – prije svega Mate Mersich Miloradić i Martin Mersich stariji – već snažno zalagali za narod Gradišćanskih Hrvata, koji je tada još pripadao Zapadnoj Ugarskoj, i požrtvovno i uzorno radili na očuvanju njegovog identiteta. Martin Mersich stariji, veliki promicatelj hrvatske kulture u Gradišću, potaknuo je Ignaca Horvata na urednički rad, čime ga je motivirao i na književno stvaralaštvo. Ovo područje djelovanja postalo je najsnažnija strana našeg najvećeg i najpoznatijeg književnika, iako je on, osim toga, bio i svećenik, učitelj, prosvjetitelj, promicatelj kulture, jezikoslovac i političar, koji je usmjeravao i utjecao na sudbinu svoga naroda.

Ignac Horvat smatra se utemeljiteljem burgenlandsko-hrvatske prozne književnosti. Njegov opsežan publicistički rad do danas nije dostigao nijedan drugi pisac, pjesnik ili publicist među Gradišćanskim Hrvatima. Ipak, književno stvaralaštvo Ignaca Horvata u posljednjem desetljeću prošlog stoljeća kritički je analizirao Milorad Stojević, književni znanstvenik iz Rijeke, koji je ukazao na određene nedostatke u njegovoj književnosti. Usprkos tome,

Ignac Horvat ostaje i dalje ključna ličnost burgenlandsko-hrvatske kulturne scene 20. stoljeća.

Najvažnije publikacije i urednički radovi Ignaca Horvata:

- 1922. – *Kršćanske hrvatske novine* (Katoličke hrvatske novine) – urednik
- 1922. – *Veliki i mali, crte i slike* (Veliki i mali) – Beč
- 1930. – *Gradišćanke* (Gradišćanke) – Zagreb
- 1931.–1973. (s prekidima tijekom rata) – urednik burgenlandsko-hrvatskog kalendara *Gradišće kalendar*
- 1947. – *Iz naše stare gor*« (Iz našeg starog vinograda) – Beč
- 1949. – *Školnik zvonar* (Učitelj zvonar) – kazališni komad
- 1955. – *Brate, ostani doma* (Brate, ostani kod kuće) – kazališni komad
- 1965. – *S perom kroz selo i život* (S perom kroz selo i život) – Željezno
- 1974. – *Hiža rasipana po svitu* (Kuća raspršena po svijetu) – Željezno (posthumno)
- Bezbrojni članci i prilozi u hrvatskim novinama, časopisima i kalendarima.

Među učenicima Ignaca Horvata posebno se ističe Augustin Blazovich, koji se jedini može mjeriti sa svojim učiteljem i u kvantiteti svojih književnih publikacija i u kvaliteti svojih objavljenih djela.

Završna riječ

Mate Meršić Miloradić i Ignac Horvat najistaknutiji su predstavnici gradišćanskohrvatske manjine 20. stoljeća, do 1921. godine u Mađarskoj, a potom u Austriji. I jedan i drugi bili su uz svoje publicističko djelovanje itekako angažirani na svim važnim područjima dnevnoga života gradišćanskih Hrvata.

Bilo bi željno i potrebno za našu naodnosnu zajednicu u Gradišću da bi se ponovno pojavila dvojica kulturnih djelatnika među gradišćanskim Hrvatima kao što su bili i Mate Meršić Miloradić i Ignac Horvat!

Literatura

Nikola BENČIĆ, 2018: *Miloradić*. Željezno.

Robert HAJSZAN, 1979: *Ignac Horvat*. Pinkovac.

Robert HAJSZAN, 2025: *Hrvatska dijaspora u Gradišću*. „story.one“.

Mate MERŠIĆ MILORADIĆ, 1933: *Zibrane jačke*. Željezno.

SUMMARY

Two Jubilarians in Burgenland—about Mate Meršić Miloradić and Ignac Horvat

The symposium on academician Vratuša deserves recognition in Burgenland as well, given his close ties with various institutions in Austria. I had the privilege of meeting him at Prof. Vanek Šiftar's in Petanjci, where, on behalf of the Pannonian Institute, we presented him with the title of Honorary Member of our cultural institution.

Mate Meršić Miloradić was born in Frakanava in 1850 and died in 1928 in Hrvatska Kemlja, where he had served as a parish priest for fifty years. He began to write poetry in his mature years and “reformed” Burgenland Croatian lyricism—he infused verse with new brilliance and strength, enriched it with imagery, revived its rhythm, and interwove it with melody.

The same holds true for Ignac Horvat, who was born in Mali Borištof in 1895 and died in Gornja Pulja in 1973. He was the pioneer of Burgenland Croatian artistic prose and published ten monographs. He spent many years serving in Nova Gora and Pinkovac in southern Burgenland before moving to Frankenava in 1938, where he remained until 1971. During this time he wrote his most extensive book *Iz naše stare gore*.

Mate Meršić Miloradić and Ignac Horvat are the most important literary figures of the 20th century among the Burgenland Croats, and to this day, no contemporary author in Burgenland has surpassed them.

